

Verslag OKBV-rondetafelgesprek

‘De museumbibliotheek in 2025: kansen en bedreigingen’
Museum voor Edelsmeedkunst, Juwelen en Diamant - 13/11/2015, 13u30-16u30

Aanwezigheden

An Labis (MEJD Antwerpen); Ann Kathrin Van Roy (stagiair bibliotheek MEJD VSPW Gent); Wouter Claes (KMKG Brussel); Ingrid Goddeeris (KMSKB Brussel); Inneke Daghelet (FoMu Antwerpen); Ingrid Depourcq (KMSKA Antwerpen); Ute Staes (Rubenianum Antwerpen); Brigitte De Meyer (MIAT Gent); Parsival Delrue (MIAT Gent); Anne Liefsoens (M Leuven); Caroline Claeys (MuZee Oostende); Julie Hendrickx (VVBAD Antwerpen)

Inleiding

De museumbibliotheek is in veel gevallen ontstaan uit interne handbibliotheken en is in het beste geval geëvolueerd naar een aparte museumafdeling met een professionele dienstverlening voor externen. De bibliotheekcollectie is nauw verbonden met de geschiedenis van het museum en zijn collectieprofiel, en is daardoor vaak heel gespecialiseerd en uniek in Vlaanderen/België. Net als andere bibliotheken kent ook de museumbibliotheek heel wat uitdagingen en bedreigingen voor de toekomst: beleidskeuzes, besparingen, reorganisaties, verhuizingen, ... Aan de hand van vijf stellingen reflecteren we samen over de kansen en bedreigingen voor onze museumbibliotheken op (middel)lange termijn.

Het rondetafelgesprek verloopt op basis van de volgende vijf stellingen:

1. De museumbibliotheek is overbodig in 2025..... 1
2. De museumbibliotheek moet terug naar haar primaire functie..... 2
3. De besparingen hebben een nefaste impact op de museumbibliotheek van 2025. 2
4. Van ‘museumbibliotheek’ naar ‘digitaal kenniscentrum’. 3
5. Van ‘museumbibliotheek’ naar ‘open ontmoetingsplek’ 4

1. De museumbibliotheek is overbodig in 2025.

Uit de ronde van de tafel blijkt dat de verzamelde museumbibliotheken heel verschillende profielen hebben:

- De museumbibliotheek onder verschillende departementen kan vallen. Soms onder afdeling Collectie of Onderzoek, maar ook onder Publiekswerking of Communicatie.
- Het aantal VME is over het algemeen laag, en schommelt tussen 0,5 VTE tot 4,8 VTE. Het is niet noodzakelijk zo dat grotere musea een ruimere staf voorzien voor hun museumbibliotheek, of dat de MB met externe werking meer staf in dienst hebben.
- Niet alle museumbibliotheken hebben eenzelfde doelpubliek. Sommigen zijn puur voor intern gebruik, of laten externen enkel toe op afspraak. Andere bibliotheken hebben ook een leeszaal die open is voor het publiek.
- De mate van externe werking van de bibliotheken is sterk afhankelijk van beleidskeuzes van hogerhand, aanwezige personeel, beschikbare budgetten, locatie in gebouw.

Er dreigen wel degelijk ook nu al gevaren voor museumbibliotheken:

- Wanneer er bespaard moet worden, wordt er vaak naar de bibliotheek gekeken. Het is echter

belang dat samenwerkingen die in deze context worden opgedrongen steeds getoetst worden aan de realiteit. Bij de controle op de realiseerbaarheid en de haalbaarheid van voorliggende plannen is een cruciale rol weggelegd voor de bibliothecaris. Goed geïnformeerd zijn en durven standpunt innemen tegen onhaalbare plannen kan wel degelijk het verschil maken.

- Ook is het bij overheidsdiensten een tendens om bij langere afwezigheden van personeel of pensioneringen geen vervanging te voorzien.

Toch zijn de deelnemers het er over eens dat de museumbibliotheek niet overbodig zal zijn in 2025.

- De meeste MBs rond tafel zien de toekomst zelfs positief tegemoet. Voor de interne werking blijft elke bibliotheek essentieel. Dit wordt bij niemand in vraag gesteld.
- MB kan uitvalsbasis zijn voor het kenniscentrum van het museum, en ook een terugkerend referentiepunt worden in de kennishoeken of opstelling van het museum
- Wanneer de directie waardering kan opbrengen voor de bibliotheek, is de toekomst merkbaar rooskleuriger. Steun verzekeren van wetenschappelijke staf is ook een must. Het is van belang de bibliotheek en het nut ervan bij andere departementen en op hoger niveau onder de aandacht te houden.
- De MB doet er goed aan om nu reeds vooruit te denken en verschillende toekomstpistes voor te bereiden, of het nu gaat om uit te groeien tot een sterke interne handbibliotheek, een gedegen collectie voor wetenschappelijk onderzoek dan wel een dynamische ontmoetingsplek voor externen.

2. De museumbibliotheek moet terug naar haar primaire functie.

Welke ambitie kunnen/mogen we als museumbibliotheek hebben? Louter interne/wetenschappelijke werking vs. open, publieksgerichte werking, ook voor de toevallige museumbezoeker?

Eenzijds moet je rekening houden met de return voor je publiek, maar anderzijds heb je voldoende personeel/mankracht nodig om je te richten op zowel interne onderzoekers, als op externen. MBs moeten creatief zijn om alle inspanningen zo goed mogelijk te laten renderen.

Voor wie je werkt heeft ook een impact op het vlak van acquisitie. Voor een extern publiek van geïnteresseerden moet je andere dingen aankopen (bv. basistechnieken fotografie, of laagdrempeliger platenboek) dan voor een wetenschappelijke werking van (interne) onderzoekers.

Als de museumbibliotheek gaat voor een open, publieksgerichte werking, is samenwerking met de afdeling publiekswerking vereist (educatieve factor), dit is geen taak voor enkel de bibliotheekmedewerkers.

3. De besparingen hebben een nefaste impact op de museumbibliotheek van 2025.

Een aantal collega's geven aan dat ze te weinig budget hebben en dat er bijgevolg bepaalde keuzes moeten worden gemaakt. Het lijkt dus niet onrealistisch dat in de komende jaren nog meer besparingen zullen volgen. Toch is het ook hier kwestie van inventief om te gaan met wat er overblijft.

Bij een van de bibliotheken is het aankoopbudget met 70% gezakt t.o.v. een aantal jaren geleden. Noodgedwongen werd er gekozen om alle abonnementen stop te zetten en enkel nog te focussen op de aankoop van boeken. De meeste abonnementen zijn ook te vinden in een naburige universiteitsbibliotheek, op 15 reeksen na. Afspraken hierover met een naburige universiteit bleken

evenwel moeilijk te organiseren door de verschillende beleidsniveaus. Wetenschappelijke artikelen van onderzoekers in dat domein zijn wel gemakkelijk toegankelijk en/of als kopie te verkrijgen via het eigen netwerk, Academia.edu, etc. Het is belangrijk om ook als bibliothecaris aan een netwerk te bouwen en dat in te zetten voor het verkrijgen van nieuwe publicaties en zich te richten op schenkingen, ruil en presentexemplaren.

Ook andere bibliotheken willen de tijdschriftabonnementen afbouwen, omdat de eigen onderzoekers vaak hun informatie elders vandaan halen, via hun eigen onderzoeksnetwerk. De selectie kan ondersteund worden door bewaring op andere bewaarplaatsen.

Vroeger werd door MB veel ingezet op ruil om met beperkte budgetten verder te springen. Voor (internationale) ruil moet ook rekening gehouden worden met de verzendingskosten, die kunnen oplopen. Een van de bibliotheken heeft er bijv. voor gekozen om niet meer te ruilen met USA en Canada, enkel nog binnen Europa. Een andere oplossing kan zijn boeken mee te laten nemen/brengen door de onderzoekers als ze op missie zijn.

4. Van 'museumbibliotheek' naar 'digitaal kenniscentrum'.

“Digitalisering” is niet meer weg te denken en heeft een grote impact op de toekomstige werking van de museumbibliotheken. Dit verwijst zowel naar de formele en inhoudelijke ontsluiting van de analoge bibliotheekcollectie via een softwarepakket als naar de ontsluiting van ‘informatie’.
Moeten we evolueren naar een ‘digitaal kenniscentrum’?

Bij de aanwezige bibliotheken zijn al enkele die ingezet hebben op digitalisering en verdere digitale ontsluiting. Centraal uitgangspunt van die projecten was dat de bibliotheekcollectie voor de contextualisering zorgt van de museumcollectie. Het koppelen van de bibliotheek- en de museumsoftware stond daarom centraal. De museale objecten worden dan gekoppeld aan literatuurreferenties, en waar mogelijk ook aan full text doorzoekbare informatie.

Vb. Jubelparkmuseum. Zie: presentatie Ellen Van Keer op Info aan Zee 2015

Vb. Oriental Institute in Chicago: <http://oi.uchicago.edu/collections>

In de toekomst lijkt de beste strategie om samen te werken met andere diensten/afdelingen binnen het museum om een geïntegreerde ontsluiting van alle collecties te realiseren. Soms komt de beweging om een samengaan van bibliotheek, documentatie en collectie vanuit bijvoorbeeld de afdeling collectieregistratie. De beweging kan ook in gang gezet of getrokken worden door de museumbibliotheek zelf.

Vb. MEJD overheidsopdracht voor nieuw collectiebeheersysteem met aandacht voor een globale strategie voor de ontsluiting van de hele collectie als open data:

http://www.projectcest.be/wiki/Zilvermuseum:Aanbesteding_van_een_nieuwe_collectiebeheersysteem.

Op die manier kan ook een meer objectgerichte onderzoeksfocus van het museum leiden tot een opwaardering van de bibliotheek zelf.

Voor de aanwezige museumbibliothecarissen lijkt het realiseren van een digitaal kenniscentrum binnen het museum een taak van de bibliotheek. De bibliothecaris is als informatiemanager een expert in het vertalen en samenwerken met andere afdelingen. Ook zonder enorm uitgebreide ICT-kennis is de bibliothecaris de aangewezen persoon om een visie te geven op de informatiehuishouding in het museum.

De meeste museumbibliotheken spelen ook een rol in het bewaren van de publicaties van het museum zelf. Momenteel gebeurt dat door meerdere exemplaren van museumpublicaties in de

bibliotheek en het archief op te nemen. Ook hier zal de bibliotheek zijn rol moeten opnemen wanneer er steeds meer digitaal wordt gepubliceerd.

5. Van 'museumbibliotheek' naar 'open ontmoetingsplek'.

Moet de museumbibliotheek opschuiven van een vaak gesloten (op afspraak) leeszaal naar een open ontmoetingsplek voor museumbezoekers? Welke impact heeft dit op de werking?

In sommige musea verschuift de aandacht wel zeker naar de functie als ontmoetingsplek. Veel hangt echter ook af van de toegankelijkheid van de leeszaal en de plaats binnen het museum. Ligt het op het bezoekersparcours, of eerder ergens achteraan, achter een klein deurtje? Een MB wil de toegang tot de publieke leeszaal aantrekkelijker maken, door bijv. een balie/bureau aan de ingang te vervangen door een zithoek.

Ook hier zijn er grote verschillen tussen de grote musea (wetenschappelijk instellingen) en de kleinere musea, waar publiekswerking ook doorgetrokken wordt naar de bibliotheek.

Als de leeszaalwerking wordt ingericht en uitgebouwd met dat idee van ontmoetingsplek voor ogen, heeft dat uiteraard ook een impact op de toekomstige bibliotheekwerking in zijn geheel.

Bijlage: profielen van de aanwezige bibliotheken

MLeuven

0,5 VTE, bibliotheek is onderdeel van afdeling Collectie. De bibliotheek is vooral intern gericht en onlosmakelijk verbonden met de museumwerking. De ruimte die voorzien was voor de leeszaal is intussen ingenomen als extra kantoorruimte. Er is geen aparte leeszaal voor externen. Externen kunnen op afspraak de bibliotheek wel nog raadplegen. Geen online bibliotheekcatalogus, catalografie in Adlib module, enkel interne raadpleging. Geen samenwerking met de bibliotheek van de KUL. Collectieprofiel gekoppeld aan wijzigend museumprofiel, M Leuven zal zich vooral focussen op middeleeuwse beeldhouwkunst (externe swot-analyse). Lange termijn: evolutie naar interne handbibliotheek.

MIAT

0,8 VTE (+ 1 VTE tijdelijk), bibliotheek valt onder afdeling Collectie, in organogram samen met Huis van Alijn (enkel handbibliotheek). Veel aandacht voor de bibliotheek in het beleidsplan van het MIAT. De bibliotheek is de uitvalsbasis voor *MIAT FACTory*, het kenniscentrum van het museum. Veel aandacht en waardering van de directie voor de bibliotheek. Kleine leeszaal voor intern en extern gebruik. In het museum zijn kennishoeken, met doorverwijzingen naar de bibliotheek. Positief, hoopgevend verhaal voor de toekomst.

KMSKB

?? VTE, bibliotheek valt onder afdeling Publiekswerking, maar de bibliotheek is autonome dienst. Leeszaal 2 dagen per week open voor externen (5 dagen voor eigen onderzoekers). Acquisitie vooral gekoppeld aan wetenschappelijke werking.

KMKG

4,8 VTE (+2,5 in MIM), bibliotheek valt onder afdeling Publiekswerking, maar de bibliotheek is autonome dienst. Drie leeszalen, open voor externen dinsdag tot vrijdag. Acquisitie vooral gekoppeld aan wetenschappelijke werking.

Momenteel worden een aantal pistes voorbereid voor de toekomst, met als centraal idee dat de MB een verrijking blijft van de collecties. De Brusselse bibliotheken van KMSKB, KMKG en KIK/IRPA zien bijvoorbeeld op digitaal vlak samenwerkingsmogelijkheden.

FoMu

2VTE voor bibliotheekwerking. Leeszaal open op woensdagnamiddag en elke eerste zaterdagvoormiddag (behalve zomermaanden). Overige dagen enkel op afspraak.

FoMu heeft drie collecties: beeld, camera en boek. De bibliotheek wordt dus als collectie beschouwd, gezien de vele kostbare fotoboeken. Het budget is soms ontoereikend, en daardoor worden vooral de buitenlandse fotoboeken eerst aangekocht (anders uitverkocht of veel te duur), waardoor dan lacunes ontstaan voor wat betreft de Belgische kunstenaars. Ambitie om in de toekomst de bibliotheek toegankelijker te maken voor de museumbezoeker, nieuw depot in de nieuwe collectietoren. Goede vooruitzichten, ambitieus beleidsplan, bibliotheek als één van de museumcollecties beschouwd.

KMSKA

?? VTE, bibliotheek valt onder de afdeling Collectie, samen met onderzoek, archieven, beeldbeheer. De directie hecht veel belang aan het museum als wetenschappelijke instelling. Na de renovatie van het KMSKA zal er één grote leeszaal zijn vooraan in het gebouw, op kelderniveau. De onderzoekers zullen echter achteraan het gebouw zitten, wat mogelijk de communicatie zal bemoeilijken.

Momenteel is er te weinig aandacht voor digitaliseringsprojecten. Positieve vooruitzichten, nieuwe leeszaal, ambitie om van de bibliotheek een ontmoetingspunt te maken en meer zichtbaar voor de museumbezoekers. De museumbibliotheek in 2025 is zeker niet overbodig, want het betreft het beheer van objectgebonden informatie. Voor intern gebruik blijft de bibliotheek essentieel.

Rubenianum

3 VTE voor de bibliotheek en leeszaalwerking + 1 VTE project veilingcatalogi. Het Rubenianum is een zelfstandig instituut, de werking van de bibliotheek verschilt daarin van die van een museumbibliotheek. Ondersteuning voor interne medewerkers (Rubenianum, Rubenshuis, Centrum Rubenianum), maar ook voor externe onderzoekers in de leeszaal of bij langere onderzoeksverblijven. Naast de bibliotheek beheert het onderzoeksinstituut ook een beelddocumentatie en verschillende archieven van kunsthistorici. Positieve perspectieven. Er worden veel colloquia georganiseerd, externe onderzoekers worden aangetrokken, de erkenning op Vlaams niveau als samenwerkingsverband met het Rubenshuis en Museum Mayer van den Bergh lijkt stand te zullen houden. Aandacht voor registratieproblematiek overkoepelend met museum- en erfgoedbibliotheeken van de stad Antwerpen. De enige onzekere factor is het gebouw: ruimteproblematiek (moeilijk gebouw, dreigend plaatsgebrek, geen klimatisering). Er zijn plannen voor een nieuw gebouw vlakbij het Rub., maar voorlopig is het nog onduidelijk of dit concreet goed nieuws is.

MuZee

1,80 VTE, bibliotheek onder afdeling 'woord' (=communicatie). Wetenschappelijke medewerkers hebben hun bureau in de back office van de bibliotheek en hebben hierdoor directe toegang tot het bibliotheekdepot. Externen hebben in principe geen toegang tot het depot. Er is een aparte kluis voor kostbare werken. Ambitie om de bibliotheek meer toegankelijk te maken voor externen, grote leeszaal, met meer open kast opstelling zodat toevallige bezoekers kunnen grasduinen in de collectie. Dat heeft gevolgen voor de infrastructuur van de bibliotheekruimtes. Moeilijke oefening om de bibliotheek meer open te trekken naar het publiek. Ambitieuze vooruitzichten, herinrichting leeszaal, opentrekken bibliotheek naar museumbezoeker.

MEJD

1,5 VTE (+ 1 VTE tijdelijk), momenteel enkel op afspraak open voor externen (flexibel), op nieuwe museumlocatie. Bibliotheekcollectie verhuisde in februari 2015 van het Sterckshof. Voorbereiding nieuwe bibliotheekwerking na opening nieuw museum ca. eind 2017.